

Милеџа Аћимовић Ивков

СУДБИНЕ И ЉУДИ

Гордана Ђирјанић, *Вечности је, кажу, дуљачка*,
„Народна књига”, Београд, 2005.

У тематску основу приповедака које обликују нову књигу Гордана Ђирјанић постављена је, најчешће, нека судбински важна чињеница која је својом вишеструком психолошко-егзистенцијалном условљеношћу битно утицала, па и определила поступке и животе њених јунака. Заправо, свака је приповетка тако устројена да садржи драмско средиште око кога је приповедање организовано као ретроспективни поглед на живот и судбину. Потом и као укрштање временских и просторних планова, а и као својеврсно рапсодско вишегласје. Тако динамички организована тачка гледишта постављена је у приповеци „Кети”. У њој је тачка гледишта организована у тој мери динамично да се приповедни поступак којим је реализована може обележити формалистичком синтагмом *књижевна крчма*. Околност да се, у овом тексту, приповедна инстанца помера од једног до другог казивача, који се сви оглашавају из оностране перспективе, казује да је реализацији ових приповедака Гордана Ђирјанић приступила са великим артистичким усредсређењем, како у погледу језика стила, тако и у погледу композиције. И то не само на нивоу појединачних приповедних текстова, већ и на нивоу књиге као целине.

Три одвојена композициона одељка, који обликују ову књигу, окренута су тематизовању догађаја из Београда/Србије, Шпаније и, у поглављу насловљеном „Епилог”, Америке. Већ сам избор тематских јединица ову приповедну књигу Гордане Ћирјанић приближава и повезује са њеним ранијим књигама приповедне прозе, као и са романом епохе *Кућа у Пуертију*. Време које је приповедањем захваћено препознаје се као раздобље друге половине прошлог века – од шездесетих година до наших дана. Док је простор захваћен приповедањем у тој мери целовито постављен да су географске границе запостављене или занемарене. Појединачне судбине јунака, сродне и сличне, тако су повезале сунчану Андалузију са савременом Србијом. А ове две, као заједнички европски простор, контекстуално окренуле Америци као стецишту цивилизацијских вредности савременог света. Ово указује на чињеницу да је Гордана Ћирјанић, на одређен начин, благо али приметно, приступила контрастирању чињеница и вредности које легитимишу наречене просторе и културе и у том смислу читаоцима сугерисала одређене вредности, као закључак. Посебно је то видно у завршним деоницама епилошког текста кроз наговештај поновног сусрета растављених познатика, као и кроз евоцирање одређених догађаја из београдског књижевног живота који је у нараторовој свести произвео толико снажан и упечатљив утисак да је њиме (у тексту насловљеном „Чарапе”) обележена читава његова перцепција. Уопште је сећање/евоцирање одређених обележавајућих догађаја и детаља из живота, чест начин покретања и уланчавања приповедног тока. Њиме је обележено настојање јунака-наратора, посебно у текстовима исприповеданим у првом лицу, да лични судбоносни догађај повежу и ситуирају у епохални контекст. Као и да се, индиректно, заложује за одређене вредности: од моралних и емотивних, до друштвених и политичких.

Мењајући приповедне регистре у овој је књизи Гордана Ћирјанић на сцену извела обичне, једноставне, емотивно осетљиве и, најпосле, животном трагизму обречене јунаке. Различити поступци који их у приповеткама воде од хибриса до разрешења, које није увек катарзично, углавном су мотивисани извесним нескладом. Неподударношћу између и унутар њихове физичке и карактерне конституције, са њиховим жељама и настојањима. Тачније, јунак и свет у овим су приповедним текстовима, често, у позицији нехармоничног опстојавања. Највећи број њих не може да се лако, а често не може уопште, да се опорави од „убода жалости”. Чињенице социјалне и психолошке мотивације у овим су приповеткама најчешће активирани. Због тога њихови јунаци делују и репрезентативно, а због завидне уметности обликовања приповедног израза и посебно непатетичног интензивирања драмског, трагичког набоја у њима, оне у читалачкој свести и осећању могу да подстакну одређене аналогије. Заправо, да утичу на, аристоте-

ловски речено, *прејознавање* – трагове стварног живота у уверљивој причи. Чак и када су у њен садржински слој уведени елементи фантастичног. Живот, судбина и прича – то је њихов координатни систем.

Необичне склоности, покушаји и жудње јунака ових прича складно су уклопљене у настојање да се реалистички начин приповедног обликовања протка елементима надстварног, као и да се у њима уверљиво одсликају унутарњи процеси који иницијално утичу на понашање јунака које их и доводи у ситуацију достојну приче. Због тога приповедач у алегоријски конципираној приповеци „Борба” сижејне нити мотивисано своди у тачку/тренутак „довољан да прими у себе читаву драму”, која се, тако, у причи и причању, у души и уму читалаца, проживљава „још једном”.

Разноврсност којом је обележена ова приповедна књига на нивоу тематских окосница, односно предочених књижевних светова, читаоци ће уочити још у првим приповеткама, оним које се дешавају у Србији. Тако је у насловној приповеци, која отвара књигу, сложеност људских и породичних односа сижејно тако активирана да не постоји могућност разрешења. Антагонизам са овог пренесен је на други свет у приповеци „Кети”, а тема немирне савести, односно веома сложеног унутарњег преламања, тема љубави и страсти, активирана је у доброј приповеци „Белег”, док је тема необичног судбинског преврата до кога је довела љубавна заслепљеност сижејна основа веома добре приповетке „Глас”. Милосрдност и људска доброта стављени су на пробу у (шпанској) приповеци „Лице оплемењено сузама”, док је трагикомични неспоразум појединца и околине тематизован у приповеци „Балкон са цвећем”. А судбина сасвим издвојеног, неадаптибилног појединца склоног сањарењу и уметности музуцирања, беома, сугестивно је осликана у приповеци чији наслов „Одело чини човека” упућује на веома активан пишчев однос према друштвеним конвенцијама и стереотипима. Њен алегоријско-симболички потенцијал, као и у помињаној приповеци „Борба”, читаоцу ће јасније предочити пишчево залагање за нову хуманизацију света и људских односа који, под притиском ругобне стварности, лагано одступају од давно установљених и прихваћених стандарда. У модерном свету вредности душе лагано и неумитно чиле. А када се тај тренд провери на актуелним примерима који су тако одабрани и представљени да га доведу у поредбени однос са светским, јасно је да је у овим приповеткама Гордане Ђирјанић Србија представљена као место које је у одређеном неспоразуму са светом и у коме духови антиномичне прошлости често оживљавају. А то је један од разлога за агон јунака. Чињеница да је приповедач наднесен над појединачним егзистенцијално-судбинским драмама типичних, репрезентативних јунака својих прозних текстова, указује на модернистичко-књижевну, дакле фикционалну пририду њеног стваралачког

чина. Односно на самосвесно уметничко настојање чије се вредност и снага не исцрпљују само у пољу чистог читалачког уживања, већ могу да се парадигматично пројектују и вежу за *живу* стварност.

Нарочиту вредност ове целовите и уједначене књиге чини складно стилско-изражајно мирење непретенциозног, уверљивог приповедања о судбинама појединаца и стваралачког ангажовања. Односно, између трагичких и актуелних друштвених тема и непатетичног израза. Томе посебно доприноси адекватни језик, као и веома сугестиван, сврховит па и економичан израз који не прелази у манир и који нема празног наративног хода, већ делује функционално и убедљиво и када је опис организован из инфантилне перспективе, као што је то случај у приповеци „Глас”. Увођење дечје перспективе, међутим, на идеолошком плану уводи и издваја *йоезију срца* од *йрозе свеїа*. Фаворизује оне вредности које су у савременом свету занемарене или гурнуте на маргину одакле нас, уведене у приповетке Гордане Ђирјанић у књизи *Вечности је, кажу, дуґачка*, опомињу и подстичу, као што нас разложно уздижу и теше.